

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY A KULTURY

**VÝUKOVÉ LOGOPEDICKÉ KARTY A POMŮCKY PRO
SLABOZRÁKÉ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

Vlasta Hlaváčková

Specializace v pedagogice, obor vizuální kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Martina Komzáková, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 25. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří se podíleli na mé závěrečné bakalářské práci. V první řadě rodině, za její důvěru, trpělivost a lásku. Další poděkování patří vedoucí práce PhDr. Martině Komzákové, Ph.D., za její odborné vedení, vždy obohacující podněty a vřelý přístup k celé práci i tématu. Ráda bych zde poděkovala také logopedické pracovníci ZŠ pro slabozraké a vady řeči, Mgr. Ireně Stříbrné, za její praktické rady, poskytnuté zkušenosti, ale především možnost vedení výzkumu ve škole a osobního setkání s jejími žáky. Na konci bych ještě ráda poděkovala právě zmíněným žákům speciální školy, a věřím, že především jejich připomínky k této práci vedly k tomu nejlepšímu možnému výsledku.

Anotace

Cílem bakalářské práce je vytvořit set výukových logopedických karet a pomůcek pro slabozraké. Autorka vytvoří sérii kontrastních obrázků na podporu vybraných hlásek (min. 30 karet), dějové karty (sada – vizuálně kontrastních a hmatově kontrastních karet – 15 karet), 3 pracovní listy pro rozvoj grafomotoriky a uvolnění ruky a 1 pracovní list pro rozvoj hmatové citlivosti s návazností na zvolené hlásky. Součástí praktické části bude skicovní materiál pro tvorbu výukového setu. Textová část bakalářské práce bude zaměřena na základní odborný výkladový rámec dané problematiky. Bakalářská práce bude průběžně konzultována s vedoucí práce a logopedem specializovaným na práci se slabozrakými.

Abstract

The aim of this thesis is to create the set of educational logopedic cards and tools for the visually impaired. The author creates a series of contrasting images to support selected sounds (min. 30 cards), story cards (set - visually contrasting and tactile contrast cards - 15 cards), 3 worksheets for graphomotor development and hand release and 1 worksheet for tactile sensitivity development with link to selected phones. The practical part will include sketch material for creating a learning set. The text part of the bachelor thesis will be focused on the basic explanatory framework of the given issue. The bachelor thesis will be continuously consulted with the supervisor and speech therapist specialized in working with the visually impaired.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD.....	3
1 TEORETICKÁ ČÁST	4
1.1 HLEDÁNÍ KRITÉRIÍ.....	4
1.2 LOGOPEDIE	4
1.3 TYFLOPEDIE.....	4
1.4 ZRAKOVÁ TERAPIE.....	5
1.5 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY	5
1.5.1 Typy logopedických karet a pomůcek	5
1.6 ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ	6
1.7 KRITÉRIA.....	6
1.7.1 Doporučení z hlediska logopedie	7
1.7.2 Praktická doporučení.....	7
1.7.3 Doporučení na vizuální stránku práce	8
1.8 LOGOPEDIE U DĚTÍ	9
1.9 ZRAKOVÉ BARIÉRY.....	10
2 EMPIRICKÁ ČÁST	11
2.1 POČÁTEČNÍ KONZULTACE.....	11
2.2 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	11
2.2.1 Cíl výzkumu	12
2.2.2 Použité metody	12
2.2.3 Cílová skupina	12
2.2.4 Průběh výzkumu.....	13
2.2.5 Výsledek výzkumu	14
2.2.6 Doplnující výzkum	15
2.2.7 Výsledek doplňujícího výzkumu	15
2.3 PROCES TVORBY	16
2.3.1 Slova pod obrázkem, písmo.....	16
2.3.2 Obrázek.....	17
2.3.3 Pracovní listy na rozvoj grafomotoriky.....	18
2.3.4 Laminátování	18
2.3.5 Hmatové komponenty.....	19
3 SHRUTÍ.....	23
3.1 DISKUZE	23
3.2 LIMITY.....	23
ZÁVĚR	25
RESUMÉ.....	26
SEZNAM LITERATURY.....	27
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	28
PŘÍLOHY.....	I

SEZNAM ZKRATEK

IS – Irena Stříbrná (Mgr. Irena Stříbrná)

MK – Martina Komzáková (PhDr. Martina Komzáková, Ph.D)

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

BP – Bakalářská práce

SPC – Speciálně pedagogické centrum

SZO – Snížená zraková ostrost

Úvod

Téma své práce jsem si vybrala na základě jednoho zajímavého objevu v Krajské knihovně Karlovy Vary. Zmiňovaným objevem byla knížka pro slabozraké, na kterou jsem náhodou narazila. Konkrétně to byla knížka o Červené Karkulce. Karkulka měla šátek z opravdového kousíčku látky nalepeného kolem hlavy, vlk byl vystřižen z chlupatiny, a každý z dalších, velice jednoduchých obrázků, byl v podobném stylu. Knížka se nacházela ve speciálním oddělení knihovny, pro nevidomé a slabozraké.

Chtěla jsem svým dílem trochu přispět a obohatit svět nevidomých a také mě lákala práce na podobné knížce, nebo brožurce.

Po konzultaci s PhDr. Martinou Komzákovou, Ph.D. a s jejím doporučením, jsem se spojila s Mgr. Irenou Stříbrnou, logopedkou pracující při speciální škole pro zrakově postižené děti. Najednou z původního „Co bych tak chtěla dělat?“, vzešlo: „Co by tak Vám a dětem usnadnilo práci?“ Vzhledem k tomu, že nejvíce času a nejvíce dětí stráví procvičováním „záludných“ sykavek, tedy alespoň podle zažité praxe Mgr. Ireny Stříbrné, bylo téma bakalářské práce nasnadě: Výukové logopedické karty a pomůcky pro slabozraké. Od této chvíle, kdy jsem věděla, že má práce je opravdu smysluplná, jsem cítila nejen větší pocit radosti, ale i zodpovědnosti k chystanému dílu.

V průběhu celé své bakalářské práce jsem se o jednotlivých krocích a postupech radila jednak s vedoucí práce, ale především s interním odborníkem IS.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 HLEDÁNÍ KRITÉRIÍ

V úvodu své práce se nejprve zabývám kritérii, která mi mohou poskytnout jasnější informaci o tom, jak by takové karty a pomůcky měly vypadat. Hledám odpovědi na otázky, například: Jak mají být karty veliké, jaké použít barvy a jakým písmem mám napsat jednotlivá slova? Co je pro zrakově postižené děti důležité při čtení obrázku a co mám naopak vynechat, nebo čeho se vyvarovat? Informace jsem čerpala z literatury, ale především jsem měla možnost, po celou dobu své práce, dvojí korekce magistry Ireny Stříbrné. IS v současné době pracuje jako logoped zrakově postižených dětí při speciální škole v Plzni, a to od roku 2013.

1.2 LOGOPEDIE

Neubaer ve své knize Logopedie definuje tento humanitní obor takto: „Logopedie je oborem, jehož zaměření bývá definováno od nauky o odstraňování řečových vad a poruch artikulace, po komplexní systém poznatků o normě a patologii v oblasti komunikačního procesu u člověka. Je aplikací poznatků ostatních oborů do praktické péče o osoby s poruchami řečové komunikace“ (Neubaer, 2007, s. 14).

Ještě zajímavější ale především přínosnější pro mou bakalářskou práci byla skutečnost, že na této škole pracuje IS již od roku 1993. Svou dlouholetou praxi mezi nevidomými a slabozrakými dětmi začínala jako tyfloped.

1.3 TYFLOPEDIE

„Cílem tyflopédie je maximální rozvoj osobnosti jedince se zrakovým postižením, což znamená nejen dosažení nejvyššího stupně socializace, včetně zajištění adekvátních podmínek pro edukaci, ale i přípravu na povolání, následné pracovní zařazení a plnohodnotné společenské uplatnění.“ (Finková, Ludvíková, Růžičková, 2007, s. 11). Přičemž pojem tyflopédie a oftalmopedie jsou synonymem, jak autor dále uvádí, a jedná se tedy o stejný obor dvojího pojmenování.

Magistra IS svou specializaci tyfloped, logoped ještě v roce 2005 rozšířila o certifikovanou odbornost - Zrakový terapeut - a to v rámci celoživotního vzdělávání.

1.4 ZRAKOVÁ TERAPIE

O termínu zraková terapie používaném v Čechách Moravcová píše: „Náš termín Zraková terapie, tedy představuje obor uplatnění speciálního pedagoga oftalmopeda, který bude využitím terapeutických metod a souborů cvičení podporovat rozvoj zraku v kontextu s využitím rehabilitačních a kompenzačních pomůcek.“ (Moravcová, 2004, s. 20)

1.5 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Existuje celá řada kompenzačních pomůcek pro zrakově postižené, která je přirozeně členěna dle svého použití, charakteru a vlastností, ale také podle stupně a druhu poškození zraku. Pro takové účely jsou vydávány a aktualizovány katalogy, nebo různé publikace a brožury. Jako příklad uvádím stručnou brožurku Kompenzační pomůcky (Keblová, 1995).

1.5.1 TYPY LOGOPEDICKÝCH KARET A POMŮCEK

Výukové logopedické pomůcky - karty, které jsou součástí mé bakalářské práce, jsou podle typu, funkce a charakteru rozděleny do 4 skupin:

- Základní

Karty slouží k procvičování sykavek ve slovech. Obrázek na kartě denotuje první slovo. Děti si procvičí nejen sykavky, které jsou zvýrazněné a nachází se v různých částech slova, ale také ve spojení s obrázkem rozšíří své znalosti o okolním světě.

- Dějové

Karty každé sady na sebe vzájemně navazují, dějem nebo vzniklou situací patrnou z obrázku. Mají společný klíčový motiv, předmět - hmatový komponent. Věty pod obrázkem obsahují sykavky již bez zvýraznění. Funkce karet je tedy trénink a ověření automatického používání sykavek ve slovech, podpora fantazie a kreativního myšlení a rozvoj hmatové citlivosti.

- Grafomotorické

Karty – listy svým obsahem, motivy a jejich opisováním rukou, podporují uvolnění ruky a rozvoj grafomotoriky. Doplňující básničky slouží k udržení rytmu, zapamatování pohybů při jejich možném převedení do psané podoby.

- Hmatové

Karty obsahují hmatové komponenty a slova obsahující sykavky. Na základě hmatové zkušenosti jednotlivých předmětů a jejich spojením se jménem – názvem, se děti učí poznávat více své okolí, rozšiřovat slovní zásobu a automatizovat¹ výslovnost.

1.6 ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ

O pojmech a názvoslovích týkajících se široké kapitoly poškození zraku, očních vad, ale i například o možnostech terapie, se zde rozepisovat nebudu. Uvádím vždy jen termíny a informace, z kterých jsem čerpala osobně a které vedly přímo k cíli. V kapitole Zrakové bariéry (níže) alespoň částečně odkrývám možnosti zlepšení životních a studijních podmínek slabozrakých.

Nijak neobcházím tyto oblasti a témata korespondující s tématem bakalářské práce, i když by zasloužily více prostoru. Jsem si jistá, že prostřednictvím logopeda, tyflopeda a zrakového terapeuta – v jedné osobě- tedy již trojího vedení – je odbornosti v této práci učiněno dostatečně. *„Propojení logopedie, tyflopédie a zrakového terapeuta je na našem zařízení skvělá průprava pro komplexní pohled na individuální případy“* (IS). Osobně si velice vážím takové možnosti spolupráce a ráda bych, aby konečný produkt mohla magistra Stříbrná v budoucnu využívat při své logopedické práci se zrakově postiženými dětmi.

1.7 KRITÉRIA

Doporučení a kritéria, která vzešla z prvních konzultací, se v zásadě týkala tří oblastí. Logopedické, praktické a vizuální.

¹ Automatizace výslovnosti znamená schopnost bezděčného a správného užívání všech hlásek ve slově (Klimková, 2014).

1.7.1 DOPORUČENÍ Z HLEDISKA LOGOPEDIE

Jedním z prvních doporučení, požadavků, bylo zvýraznění hlásky.

Každý nácvik nové hlásky prochází fází seznámení, fixování a automatizace. Kdy fixování znamená nacvičování, pomocí zvýrazněné hlásky, a automatizace probíhá již bez zvýraznění procvičované hlásky, ve slově a v textu. Dochází tedy k jejímu automatickému a správnému vyslovování jak při čtení, tak v komunikaci. Klimková v úvodu publikace *Co to tady cinká*, píše o automatizaci výslovnosti (tzn. „bezděčného“ užívání v řeči) jako o období nejobtížnějším (Klimková, 2014, s. 4). Proto svou knížku, která obsahuje soubor vět s obrázky, nabízí k účinné a hlavně radostné práci s dětmi. Tato knížka mi byla IS doporučena i jako vhodný zdroj jednotlivých slov, obsahující sykavky ostré (C, S, Z) a tupé (Č, Š, Ž), které můžeme použít na logopedické karty.

Součástí první série 30ti karet kontrastních obrázků, budou slova k procvičení, vždy se zvýrazněnou hláskou (sykavkou). Paní Stříbrná se přimlouvala za to, použít všechny varianty postavení sykavek ve slově. Na začátku, uprostřed i na konci slova. U každé varianty doporučovala ještě použít slova krátká a slova dlouhá.

U karet dějových a ostatních pomůcek budou použita slova již bez zvýraznění sykavky, tak aby byla podporována automatizace.

1.7.2 PRAKTICKÁ DOPORUČENÍ

I většinu praktických doporučení jsem přijala především od magistry IS, jako souhrn odborných a v praxi ověřených stanov, která jsem se snažila dodržovat při výrobě karet a pomůcek pro slabozraké.

Praktická doporučení se týkala především velikosti a stylu.

Písmo pro slabozraké je nutné použít bezpatkové, například fond Arial. Ideálně tučnou variantu a velikost od 0.5 cm. Velikost logopedických karet mi byla doporučena A5, v horní části s obrázkem. Velikost čteného obrázku může být o kousek větší než dlaň. Pracovní listy pro rozvoj grafomotorické obratnosti a list pro rozvoj hmatové citlivosti, mohou být ve větším provedení, například A3.

Grafomotorická obratnost

„Grafomotorická obratnost je činnost rozvíjející záměrně grafické schopnosti dítěte v kreslení a počátečním psaní, s důrazem na uvolňování pohybů při znázorňování různých grafických tvarů nebo při zaznamenávání vlastních myšlenek a výpovědí“ (Lipnická, 2007, s. 62).

Hmatová citlivost

Hmatovou citlivost v kapitole Výcvik hmatového vnímání Keblová (1999) řadí, spolu s dovednostmi, hmatání prsty, smyslem pro poznávání detailů a rozvíjením hmatové pozornosti, do souboru dovedností, na které je zaměřen výcvik hmatu u zrakově postižených. Klade důraz především na dostatek podnětů, pravidelnost, trpělivost i důslednost (Keblová, 1999, s. 9).

Mezi praktická doporučení patří i požadavek na laminátování výukových karet, z důvodu odolnosti a hygieny. Laminátovací fólie je nutné použít matné.

1.7.3 DOPORUČENÍ NA VIZUÁLNÍ STRÁNKU PRÁCE

Část doporučení na vizuální podobu práce jsem měla také z oblasti praxe magistry Stříbrné, a druhou od mojí vedoucí práce PhDr. Martiny Komzákovoé, Ph.D.

Doporučení tyflopeda IS

Jak už bylo z doporučení u laminátování patrné, je důležité vyvarovat se lesklému povrchu, tedy i lesklým barvám. Barvy samotné je dobré vybírat výrazné, tak aby s okolím nesplývaly. Doporučeno mi bylo také využívání siluet, celistvosti fragmentů a celkové jednoduchosti, ideálně malbu podpořit konturou.

Doporučení vedoucí práce MK

Veškerá doporučení mé vedoucí bakalářské práce na vizuální stránku byla pro mě pokaždé velkým posunem kupředu. Přicházela průběžně jako profesionální reakce na nové situace během celé praktické části a mě dodala jistotou, že i v takovém počtu doporučení a omezení se dá najít a uplatnit kousek výtvarného citu.

1.8 LOGOPEDIE U DĚTÍ

Jelikož logopedické karty, které poptává IS pro své žáky, se týkají především dětí z prvních ročníků Základní školy (asi od 6 – do 10let), zaměřila jsem se nejprve na tuto kategorii z hlediska logopedického.

Kutálková ve své knize Vývoj dětské řeči krok za krokem píše o vývoji řeči, jehož konec nastává mezi šestým a sedmým rokem. Veškerá práce s výslovností a správného nácviku hlásek v této oblasti je o poznání jednodušší právě před ukončením vývoje řeči, neboť je ve fázi, jak autorka uvádí: „plastické, tvárné, a relativně snadno ovlivnitelné“ (Kutálková, 2005, s. 44).

Ke stejnému závěru v kapitole Etapy raného vývoje řečových schopností dochází i Neubaer v publikaci Logoped. Vývoj řeči u dětí přehledně rozděluje do šesti fází, kdy poslední s názvem, Období předškolního věku 3 – 6 let je právě tím hraničním obdobím, na jehož konci podle autora již většina dětí mluví artikulačně správně nebo by, při ideálních podmínkách, mluvit měla (Nebauer, 2005, s. 79).

Pokud i po tomto období zůstávají problémy s výslovností, je potřeba zajistit logopedickou péči. Ta by měla být opřena o přesné odkrytí příčin nesprávné výslovnosti s využitím individuálně ideálních postupů a technik.

Každé dítě má různé dispozice a také různě podnětné prostředí, ve kterém vyrůstá, proto není vývoj řeči u všech dětí stejný. Dále je zde možnost dalších negativních faktorů, například různých poruch či handicapů z oblasti psychické nebo fyzické. Tyto faktory samostatně nebo i v kombinaci mohou také ovlivnit správný vývoj řeči.

V našem případě je dalším negativním faktorem právě zrakové postižení.

Neubaer řadí poruchy řečové komunikace zapříčiněné poruchou zraku (tzv. vlivy zrakové bariéry na vývoj řečových schopností) mezi kognitivně komunikační poruchy (Neubaer, 2007, s. 29).

1.9 ZRAKOVÉ BARIÉRY

Z hlediska zrakových bariér se u dětí následně věnuje pozornost přesné identifikaci a rozsahu zrakového postižení, dále korekci zraku (brýle, lupy), kompenzaci zraku pomocí ostatních smyslů (sluch, hmat, čich), vytvoření ideálních podmínek ke studiu (vhodné osvětlení, klidné nehlukné prostředí), ale i použitím speciálních pomůcek (tzv. kompenzační pomůcky, nebo běžné edukační pomůcky speciálně upravené pro zrakově postižené děti). Mohou to být například obrázky s větším důrazem na kontrast černobílý nebo barevný, barevné průhledné folie, speciální knížky s bezpatkovým písmem aj.

Celému tématu a podrobnějšímu popisu možných opatření k zajištění lepších vzdělávacích podmínek zrakově postižených dětí se Keblová věnuje v kapitole Zvláštnosti vzdělávacího procesu zrakově postižených (Keblová, 2001, s. 47). Jednotlivé oblasti, které popisuje a které je možné využít k odstranění či zmírnění zrakových bariér při vzdělávání jsou:

- Speciální metody - metody reedukační, metody kompenzační, metody edukační
- Speciální pomůcky – kompenzační pomůcky a přístroje, reedukační pomůcky, optické pomůcky, elektronické pomůcky
- Vytváření podmínek pro zrakovou práci – osvětlení, barva a kontrast, velikost a vzdálenost, čas, úprava prostředí.

Specifika výchovy a úpravu studijních a pracovních podmínek zrakově postižených dětí popisuje Keblová také ve své starší publikaci Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením (Keblová, 1996). Obě tyto publikace schválilo MŠMT ČR jako metodické příručky pro učitele.

2 EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 POČÁTEČNÍ KONZULTACE

Na první konzultaci s mojí vedoucí práce jsem již přinesla první obrázky, obrázek č. 1, na kterých jsem si zkoušela uplatnit všechna doporučení. Pravdou je, že se najednou člověk cítil svázaný, všemi těmi „doporučeními“. Jako bych se ocitla v prázdném pokoji, ze kterých sice vede spousta dveří, ale do žádných nesmím vstoupit. Doktorka Komzáková mi pomohla nebát se, a klidně si na chvíli z imaginárního pokoje odejít, vyběhnout, vyskočit, tak abych se poučená do něj mohla zase vrátit a práci odpovědně dokončit.

Nejprve, po zhlédnutí prvních pokusů, mi doporučila, ať jeden motiv, například ovci, zkusím namalovat různými výtvarnými technikami, různou barevností, nebo různým stylem provedení. Motivaci jsem měla načerpat například u nakladatelství Baobab.²

Na druhou konzultaci jsem přinesla rozpracovaný motiv ovce, příloha č. 2, z kterého jsme se snažily vybrat vhodné styly, vzhledem k zadaným požadavkům IS. Už tady, vedoucí mé práce, vyslovila nápad, vyzkoušení vybraných obrázků mezi dětmi. Apelovala na důležitost a pravdivost informace, která nám ukáže další směr pomocí odpovědí na tyto otázky: Co děti ještě vidí? Kde rozeznají obrázek a kde už si neví rady? Které barvy a kombinace je opravdu osloví, zaujmou? Je důležitější kontura, nebo barevný kontrast?

Magistra Stříbrná mi nabídla využít možnosti navštívit Základní školu pro slabozraké a vady řeči, při které pracuje a provést výzkumné šetření.

2.2 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

I když výzkum nebyl součástí původního zadání, rozhodla jsem se provést empirické šetření zde na Základní škole pro zrakově postižené v Plzni, neboť jeho důležitost vyplynula z potřeb k práci.

² *Baobab* je malé rodinné nakladatelství, které v roce 2000 založili Juraj a Tereza Horváthovi. Podstatnými důvody k založení nakladatelství byla, kromě vlastní tvorby, především potřeba navázat na 90. léty narušenou tradici české ilustrace a knihy pro děti a vydávat knížky mladým ilustrátorům a autorům, kteří jinak neměli možnost na knižní trh proniknout. Původní záměr, tedy vydávat tři až pět knih ročně pro radost, brzy vzal za své. Nakladatelství se od té doby rozrostlo a nepřetržitě pracuje na obnově kultury obrazové knihy v Čechách. Ročně v něm vychází mezi 20 a 25 tituly.

Z obrázku č. 2 jsme vytipovaly 4 styly, které jsem jednotlivě rozkreslila do 6 ti dalších obrázků. Požadavkem bylo pouze dotknout se tematicky více oblastí ze života. Například člověk, rostlina, zvíře....

Namalovala jsem 4 základní sady po 6 ti obrázcích, a k tomu 2 vybrané s podporou kontury. Příloha č. 3 – č. 8. S tímto materiálem jsem se vydala do plzeňské Základní školy pro slabozraké v doprovodu IS.

2.2.1 CÍL VÝZKUMU

Jak jsem již v předchozí kapitole psala, rozdíly mezi zrakově postiženými dětmi jsou veliké, stejně jako rozdíly ve vizuálním vjemu, kterého jsou schopny dosáhnout. Cílem empirického šetření bylo zjistit, který styl obrázků je pro vybraný vzorek dětí nejpřijatelnější.

2.2.2 POUŽITÉ METODY

Pro výzkum jsem původně chtěla použít kvalitativní metodu. Kdy s vybranými žáky, kteří dochází na logopedické hodiny IS osobně, promluví, účastním se stejných aktivit, budu pozorovat procesy, reakce a na základě doplňujících otázek získám aktuální a ucelenější soubor požadavků na vizuální podobu karet. Taková strategie kvalitativního výzkumu je autory Egerem a Egerovou v odborné publikaci *Základy metodologie výzkumu nazývána Případovou studií: „Výzkumník sbírá detailní informace různých procedur a přístupů a snaží se co nejpřesněji porozumět sledovanému případu“* (Egerin a Egerová, 2017, s. 28). Tuto metodu bych ještě doplnila o kvalitativní metodu opírající se o tipy dětí k jednotlivým obrázkům.

Nakonec jsem především z důvodu menšího časového prostoru vedla empirické šetření pouze kvantitativní metodou. Tato metoda je prováděna sběrem, zapisováním a tříděním dat. Celkově tak vede ke generalizaci údajů a odpovědi na základní výzkumnou otázku (Egerin a Egerová, 2017).

2.2.3 CÍLOVÁ SKUPINA

Celého výzkumu se zúčastnilo celkem 60 dětí a 16 dospělých (učitelé + asistenti). Navštívily jsme 6 tříd z toho jednu speciální. Výzkum za laskavého svolení ředitelky a pomocného doprovodu školního logopeda probíhal na plzeňské Základní škole a Mateřské škole pro zrakově postižené a vady řeči. Náš výzkum se soustředil na děti ZŠ.

2.2.4 PRŮBĚH VÝZKUMU

Jako první jsme navštívily speciální třídu. Sady obrázků jsem rozložila na lavici, děti se pomalu prošly okolo a hodnotily, který se jim líbí, který by chtěly mít například v knížce. Mohly vybrat pouze jednu sadu. Byla jsem upozorněna na možné zaujetí jen jedním obrázkem – povětšinou prvním, který uviděly. Pro mnohé bylo opravdu podnětů tolik, že vybraly jeden výrazný obrázek a ostatním už nevěnovaly pozornost. Nevěnovaly pozornost ani tomu, že obrázek je součástí 5ti dalších a je jim podobný zpracováním. Přesto výběr považuji za hodnotný, většina dětí si pak obrázek zaujatě prohlížela a bylo vidět, že je jejich názor jasný, a nezpochybnitelný.

V dalších třídách (1-5 ročník) jsem vzhledem k vyššímu počtu dětí obrázky připevnila na tabuli. Každý žák dostal papírek, na který měl napsat (opět pouze jediný) vybraný typ kresby. Děti s výrazně slabším zrakem si samozřejmě mohly přijít až k tabuli a také k tomu byly vybízeny. V tabulce, kde je kromě křížku ještě malé „o“, je druhý tip. Je to pouze v případě dospělých. Na základě toho, co mi k druhému tipu sami řekli, hodnotím jej jako pedagogický názor. S tím se děti nepotýkaly, ty vybíraly spontánně.

Všechny výsledky jsem zapsala do tabulek 1 – 6 na stránkách přílohy XIII – XIX. Pro každou třídu byla vytvořena tabulka, kde vidíme kolik dětí a kolik dospělých je v jednotlivých třídách (asistent + pedagog). Na konci, na základě součtu tipovaných obrázků, tak mohu zhodnotit výsledek.

Souhrnný soupis výsledků uvádím níže, dodatečně s informací o počtu tipujících:

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žáci	11	3	4	4	10	28
Dospělí	3	1	1	2	5	4
Celkem	14	4	5	6	15	32

Tabulka č. 7: Souhrn všech zaznamenaných odpovědí

Celkem bylo vysloveno 76 tipů. Děti bylo 60, učitelů s asistenty 16.

2.2.5 VÝSLEDEK VÝZKUMU

Upřímně musím říct, že jsem výsledkem byla překvapená. Nejvíce jsem věřila sadě obrázků pod číslem 2. Technika, kterou jsou obrázky vyhotovené, se nazývá Tupování. Běžně se používá především v malířství na porcelán. Této technice jsem se vyučila na Střední keramické škole v Karlových Varech. Barva se na plochu nanáší pomocí vatového tamponku obaleného silonem na určenou plochu opakovanými příklepy. Její koncentrace je daleko vyšší, nežli při běžném nanášení štětcem – obr. č. 9, Příloha IV.

Podle souhrnné tabulky je jasným vítězem sada obrázků s číslem 4. Obrázky této sady vynikají především silnou barevností, plným využitím malované plochy a živým barevným kontrastem. Jednoduchost, která se hojně vyskytuje v ostatních sadách, byla pro děti spíše nudou a něčím co neosloví, nežli předpokládanou výhodou, či ideálním kritériem.

Zatímco já jsem byla lehce rozčarovaná z nečekaného výsledku, má vedoucí práce tuto skutečnost přijala jako skvělý a nejspíše odbornou veřejností opomíjený fakt. Nad srozumitelnost a jasnost obrázku vstupuje jeho důležitější funkce, preferovaná dětmi s poruchou zraku a tou je hravost, pompéznost, barevnost, souhrnně Emocionalita.

Tento závěr mi potvrdila také IS: „Pokud existuje možnost podpořit vzdělávání pomocí barev, obrázků a vzbudit u dětí zájem, je třeba jí využít. Vede to u nich k velké motivaci využívat oslabený zrak i sebemenší jeho zbytek, probouzí obrazotvornost a estetické cítění. Spojení slova a obrázku vede k upevňování informací a rozjasňování jejich mlhavého okolního světa k jeho většímu poznání, k důvěře a jistotě, na které mohou stavět a budovat svůj vlastní svět.“

V rámci svého studia a po absolvování zážitkových i teoretických hodin Arteterapie, u MK, vnímám pojem „barvy v Arteterapii“, jako druh zkušenosti, ke kterému zde dochází, a který je z hlediska edukace zrakově postižených dětí důležitý. Jistě by bylo zajímavé podívat se na tento pojem a téma jako na hlavní téma. Nebo mu alespoň věnovat více prostoru. Bohužel vzhledem k času a rozsahu, který jsem měla k napsání BP a k cíli ke kterému je důležité neustále směřovat, tak aby výsledek byl plodným zakončením a nedostál rozmělnění, jsem téma Arteterapie nechala jen jako vnímaný zkušenostní aspekt z mé strany. Tento aspekt mi ale byl jistotou, že barva,

emocionalita, radost z hledání jsou vlastnosti, které karty musí obsahovat, vyvolávat, předávat.

Diskuzí nad výsledky výzkumu se objevily ještě 2 zajímavé otázky:

- Pokud je opravdu tak důležitá barevnost, pompéznost, jak by děti reagovaly na stejné obrázky vymalované anilínovými barvami?
- Je tento druh barevného zpracování stejně viditelný pro děti s postižením zraku?

2.2.6 DOPLŇUJÍCÍ VÝZKUM

Odpovědí na následující otázky by byl další výzkum ve třídách. Ale znovu žádat školu o možnost takové spolupráce, která jim naruší vyučování, a to hned podruhé během čtrnácti dnů, nám přišlo nevhodné. Naštěstí se podařilo najít zajímavé řešení. IS nabídla doplňující výzkum provést v jejích individuálních logopedických hodinách, a na otázku druhou nám odpověď mohly přinést simulační brýle³, které jsou majetkem SPC školy, pod které logopedická praxe spadá.

Vytvořila jsem tedy kopii vítězné sady obrázků, pomocí anilínových barev, s názvem obrázek 5, který spolu s původním byl součástí doplňujícího výzkumu. Obr. č. 10, příloha IV.

2.2.7 VÝSLEDEK DOPLŇUJÍCÍHO VÝZKUMU

Pouze jeden žák z pěti dotázaných by volil původní obrázek 4, jinak ostatní zvolili obrázek 5. anilínový. Jeden ze žáků své rozhodnutí okomentoval: „Obrázek 5, tam je světlo a něco se tam děje.“

V případě jedenácti druhů simulačních brýlí, byly anilínové obrázky více rozeznatelné u deseti z nich. Jedenáctá simulovaná oční vada Pokles centrální zrakové ostrosti na úroveň světlocitu se správnou projekcí, je natolik omezující, že ani jeden z nabízených vzorků nebyl k rozeznání. Výsledky jsou sepsané v tabulce č. 8, příloha X.

³ Simulační brýle, simulují oční vady. „Brýle poskytují pouze představu o tom, co zrakově postižený může vidět, ale nejsou zcela identickým obrazem dané zrakové poruchy u daného jedince.“ (IS)

2.3 PROCES TVORBY

V téhle chvíli jsem měla všechny potřebné informace, na jejichž základě a opravdu komplexním respektováním bylo možné karty dokončit. Cítila jsem, že příprava, která byla odvedena, zajistí ideální výsledek na dobré úrovni. Přesto bylo třeba udržet po celou dobu práce disciplínu a důslednost ohledně všech nárokovaných vlastností karet a neustále mít toto na paměti.

V několika případech tak docházelo k předělávání a novému hledání ideálního provedení. Důležitá byla i zpětná kontrola, kterou jsem prováděla u každé karty zvlášť alespoň lehkou simulací zrakového postižení, proveditelnou dostupnými prostředky. Simulaci jsem prováděla pomocí temnějšího osvětlení, přimhouření očí a větší vzdálenosti, ze které jsem si obrázek i zástupná slova prohlížela.

2.3.1 SLOVA POD OBRÁZKEM, PÍSMO

Slova obsahující procvičovanou hlásku, v tomto případě sykavku, jsem si vyhledala, jednak v doporučené publikaci *Co to tady cinká* (Klimková, 2014) a dále jsem použila vlastní výběr, který jsem samozřejmě vždy konzultovala s IS z hlediska logopedického.

Obrázek č. 11, příloha V: Nejprve vznikly soupisy (sloupce) slov obsahující ostré a tupé sykavky, z kterých jsem následně vybrala 6 skupin po devíti slovech. Slova s procvičovanou hláskou na začátku - v krátké a dlouhé variantě, slova s procvičovanou hláskou uprostřed - v krátké a dlouhé variantě a slova s hláskou na konci, opět v krátké a dlouhé variantě. Každá karta obsahuje tedy 9 slov k procvičení, ve dvou sloupcích, kdy první slovo, hned pod obrázkem je jeho denotací. U každé skupiny slov jsem se ještě snažila o jejich vzájemnou plynulou návaznost při čtení, která v některých případech, slova se shodnými koncovkami, navozuje až básnickou rytmičtí.

Vybrané skupiny slov jsem si pomocí počítače vytiskla v odpovídající velikosti a fondu, tak aby se má práce, obsahující dovednost písmomalířství, držela základních požadavků a parametrů. Obrázek č. 12, příloha V.

U provedení písma jsem ze začátku zvažovala variantu úplného tisku a vynechání ručního zpracování. Jednak z důvodu náročnosti, hlavně vzhledem k množství psaných slov (celkem 414), a dále z důvodu snížení čitelnosti díky přirozeným odchylkám

v přesnosti. Pro ruční zpracování jsem se rozhodla z potřeby vpravit do díla co nejvíce výtvarného citu. Určitě i tyto děti si zaslouží poznání z oblasti umění. Na další konzultaci s magistrou Stříbrnou jsem přinesla několik vzorků ručně psaných slov, tak abych měla jistotu, že drobné odchylky v přesnosti, které jsou z výtvarného hlediska kladným přínosem, ale naopak z hlediska edukačního mohou být fyzickou překážkou, neznehodnocující celou práci a především funkci karet.

Následovalo naměření řádek a respektovaných okrajů. Na samotné psaní jsem použila plochý štětec, aby stopa mohla být regulována přitlakem. Při kontrole jsem ještě provedla začištění. Použit byl indický grafický inkoust černý, světlostálý.

Písmo se nachází na logopedických kartách základních (35 karet). Zde jsou procvičované hlásky ostré a hlásky tupé psány barevně, z důvodu automatizace, jak výše uvádím. Každá sykavka je napsána jinou barvou. Čímž jsem vyřešila již zmiňované požadované zvýraznění. C – červená, s – modrá, z – zelená, č – oranžová, š – fialová, ž – žlutá.

Dále se písmo vyskytuje na logopedických kartách dějových (15 karet) a 4 pracovních listech. Tři listy na rozvoj grafomotoriky a 1 list na rozvoj hmatové citlivosti nemají již zvýrazněné sykavky

2.3.2 OBRÁZEK

Obrázek je součástí logopedických karet základních a s kombinací přidáných hmatových komponentů, také logopedických karet dějových. O hmatových komponentech budu psát níže v chronologické návaznosti vzniku karet.

Na základě dvojího empirického šetření, všech předcházejících konzultací jsem přistoupila k výtvarnému zpracování velice zodpovědně. Z pozice výtvarníka jsem kladla důraz na barevnost, čistotu a vysokou intenzitu barev, která byla podpořena ideálně zvoleným materiálem – anilínové barvy. Dále jsem kladla vědomý důraz na charakter primárního obrázku denotujícího vybrané slovo a to pomocí pevného a celistvého zobrazení tvaru, vystupujícího buď z odlišně barevného pozadí, či odlišně tmavého (světlého) prostředí. Vznikal tak jasný nebo barevný kontrast, který charakterově a plnohodnotně zastupoval linku nebo tolik doporučenou konturu. Právě na základě výzkumu mohu říci, že ji s plnou platností ve své funkčnosti předčil.

Snažila jsem se udržet i jednotnou stylizaci obrázků tak, aby celá série působila kompaktně příjemně a věrohodně jako jasná výtvarná stopa autora.

Tuto jednotu ve výtvarném stylu jsem se snažila udržet ve všech zadáních mojí bakalářské práce. Jak u karet logopedických základních, tak u dějových karet hmatových a pracovních listů.

Logopedické karty základní - obrázek č. 16 – č. 18, příloha V, VI, VII, VIII.

2.3.3 PRACOVNÍ LISTY NA ROZVOJ GRAFOMOTORIKY.

Když jsme řešily s IS podobu pracovních listů, narazily jsme především na jejich funkci, kterou požadovala. Pracovní listy měli vést k procvičení prstů, ruky, různému opisování tvarů, získávání jistot formou zkušeností, ale hlavně byl důraz kladen na celkové uvolnění a možné převedení pohybů na jiný papír.

- Deset žlutých prstíčků

Pracovní list s napsanou básničkou v horní části a žlutými ručičkami dole, na které položí dítě své ruce, vede k procvičení ruky a jednotlivých prstů. Samotná básnička, podle které může žák prsty schovávat, obsahuje i tak dost sykavek, aby se Pracovní list svou druhou funkcí mohl zařadit i k logopedickému materiálu. Obrázek č. 31, příloha XII.

- Želvička, déšť

Tyto pracovní listy slouží k rozvoji grafomotoriky a k podpoře psaní. Pomocí opisování tvarů, linek, vlnovek, poklepávání prstíky jako při dopadu kapek deště, si žák osvojí pohyby, uvolní ruku a získá zkušenost, kterou následně může aplikovat na jiný volný papír. Obrázek č. 30, příloha XI a obrázek č. 31, příloha XII.

2.3.4 LAMINÁTOVÁNÍ

Požadavkem, o kterém jsem již také psala, bylo zalaminátování karet do matné fólie. Obrázek č. 19, příloha VIII. Jednak jsou karty více odolné proti polití, neohnou se, neroztrhají, ale i hygienická prevence má zde své opodstatnění. Lesklý materiál se vzhledem k rušivému efektu odlesků nepoužívá. Laminátování je možné zhotovit ve třech různě silných provedení: hodnoty 80 MIC, 100 MIC a 125 MIC. Na doporučení

IS jsem karty nechala zalaminovat do matné folie o síle 100 MIC. Ve škole a SPC si některé doplňkové pomůcky na logopedii, či zrakovou terapii dodělávají sami učitelky. Důvodem je například konkrétní inklinace žáka k určitému, většinou oblíbenému tématu. U dětí je ideální učení pomocí obrázků a témat, které je zajímá. Vzhledem k určité praxi s laminátováním probíhající na příslušné škole, jsem si nejenom nechala poradit co a jak, ale také jsem mohla využít školní laminátor při výrobě karet. Rozměr 4 pracovních listů byl ale větší, než možnosti školního přístroje (A4, A5). Tyto listy jsem tedy nechala zalaminátovat externě.

2.3.5 HMATOVÉ KOMPONENTY

Dějové karty 5 sad po třech obrázcích (15ks) a 1 pracovní list na rozvoj hmatové citlivosti, obsahují komponenty, které je možné prozkoumávat hmatem. O úloze hmatu v životě osob se zrakovým postižením, jeho podstatě, formě a způsobu Finková (2011) píše v publikaci Rozvoj hapticko – taktilního vnímání osob se zrakovým postižením. Hmatem zrakově postižený člověk získá spoustu informací, v některých případech dokonce přesnějších, nežli by je získal zrakem. Například, že je předmět pevný, jemný, drsný, studený, nebo teplý atd. Hmat podle druhu postižení zraku plní buď kompenzační či doplňkovou funkci. O jeho významu Finková píše: „Hmat má největší význam při realizaci důležitého didaktického principu, jakým je názornost. Názorně učební pomůcky umožňují získávat informace o nejrůznějších předmětech a jevech současného světa. Hmatové pomůcky určené zrakově postiženým musí nezávisle na druhu odpovídat zvláštnostem hmatového vnímání a správně vypovídat o podstatě zobrazeného objektu,“ (Finková, 2011, s. 26).

- Hmatové komponenty na dějových kartách

Když jsem začínala práci na dějových kartách, musela jsem si nejdřív rozmyslet, co a proč budu vytvářet. Vizuální stránka navazovala svojí charakteristikou na základní logopedické karty. Děj, neboli jistá logická posloupnost obrázků v rámci určitého časového či významového posunu, se měl odvíjet kolem základního tématu nebo předmětu, klíče. Klíč tedy musí být ten předmět, u kterého podpořím hapticko – taktilní stimulaci ideálně zvolenou formou. Bylo to spojování tří oblastí - slov, předmětů a dějů v jednu didaktickou pomůcku. Slova, obsahující sykavky ideálně navazující na základní

logopedické karty již zhotovené; předměty z pěti různých, hmatově podnětných materiálů a děj neboli akce, které se dějí pomocí fantazie a kreativního myšlení v rozmezí tří zastavených obrazů.

Šála

Kolem každé dějové karty probíhal osobní minivýzkum cestou pokus - omyl. Kupříkladu jsem jako klíč, k první sérii, zvolila slovo - šála. Věty k jednotlivým obrázkům byly: Šála visí na věšáku; Zuzana si vezme šálu; V zimě Zuzana nezmrzne. Původní představa byla, že upletu malé šály a vkomponuji je do obrázků. Jelikož podkladem byl malovaný obrázek, který měl být následně zalaminátovaný, šála tam jaksi nepatřičně trčela, neukázněně překrývala ostatní části obrázku a kazila celkový dojem postupného příběhu.

Vyžadovalo to větší preciznost a jinou formu zpracování klíčového předmětu. Nakonec jsem šálu - jemný úplet - podlepila čtvrtkou a mohla přesně vystříhnout požadovaný tvar. Obrázek č. 20, příloha VIII.

Boty

Obrázek 20, příloha VIII ukazuje i variantu s klíčovým slovem boty. Po zkušenosti s šálou jsem použila stejný způsob. Kůži jsem nalepila na čtvrtku a následně podle předkresleného obrázku vystříhala tvar bot. Věty k jednotlivým obrázkům byly: Čípak jsou to botičky?; Žaneta nosí kozačky; Slávek si botasky nezaváže.

Kočka

Na obrázku č. 21, příloha IX, je vidět detail hmatového komponentu - kočky. Kočka je vytvořena z jemné chlupatiny, stejně jako u předchozích variant je podlepena kartonem, aby materiál byl pevný a stabilní při hapticko - taktilním čtení. Dějová série karet obsahuje věty: Kočka tiše spí; Myška se plíží okolo; Běží myška, za ní kočka. Místo čumáčku je u všech koček vsazen malý růžový korálek. Obrázek č. 22, příloha IX.

Všechny látkový materiál jsem na podkladovou čtvrtku lepila speciálním lepidlem na látky, tak aby si předmět zachoval své původní vlastnosti a neztvrdl. Především bylo důležité zachovat jemnost, měkkost.

Cesta

Dějová série - cesta - obsahuje 2 druhy cest. Jedna, která vede ke kapličce je vysypaná pískem a druhá, která vede do města je dlážděná kamením. Na obrázku 23 a 24, příloha X, je vidět, jak jsem postupovala. Nejdříve jsem vyzkoušela 4 druhy lepidel, abych věděla, jaké bude nejvhodnější, z hlediska trvanlivosti. K nalepení písku vyhovovala nejvíce klovatina, a na jednotlivé, původně skleněné destičky bylo nejvhodnější lepidlo, kterým se v oděvnictví lepí barevné kamínky na šaty a oblečení. Strass lepidlo. Kamennou cestu jsem poté nastříkala podkladovou akrylátovou barvou a následně dokolorovala šedou. Dějová sada obsahuje tyto věty: Na rozcestí se můžeš rozhodnout; Z města vede cesta; Za kopcem kaplička stojí. Cesty po správném přiložení karet vedle sebe na sebe navazují. Obrázek č. 22, příloha IX, ukazuje výsledek.

Váza

Posledním slovem pro hmatový set byla - váza. Podle návrhů a předkreslených obrázků jsem si vytvořila z modelovací hmoty Creall, dvě malé plastické vázy, a několik keramických střepů. Po úplném vytvrzení jsem je ještě začistila smirkovým papírem a houbičkou, tak, aby na jejím povrchu nebyly žádné ostré, nebo nepříjemné hrany. Vázy jsem následně nabarvila. Dějová sada obsahuje tyto věty: Na stole stojí váza; Kočička běžela, ocáskem švihla; Váza spadla, na 7 kousků se rozbila. Číslovku se skrytou sykavkou mi přišlo velice zajímavé použít. Pro jistotu jsem, jako vše ostatní a nové, konzultovala s IS. U sady s vázou je ještě zajímavé použití motivu z jiné dějové sady – chlupatého ocásku. Postup práce a následný výsledek je na Obrázcích č. 25 – 28, příloha X, XI.

Jednotlivé komponenty, které jsem lepila na zalaminátovaný obrázek jsem lepila speciálním lepidlem určeným k lepení těchto povrchů, mimo jiné i bot. Důvodem byla vysoká odolnost, soudržnost, ale hlavně stálá pružnost, která zajistí trvalé přilepení a neodprýská při prohnutí karty.

Stejně lepidlo jsem použila i na hmatové komponenty na pracovním listu.

- Hmatové komponenty na pracovním listu

Pracovní list pro rozvoj hmatové citlivosti, který měl být opět k procvičení sykavek, jsem stejně jako výše popsané grafomotorické listy pojala hravější formou. V oblasti šití a galanterie je kupodivu dosti materiálu různých struktur a vlastností, které ve svém názvu obsahují sykavky. Vytvořila jsem tedy pracovní list, který pod různým vedením může být zábavným hledáním správného slova, ve spojení se správným komponentem. Jen jako příklad uvádím několik slov: Stužka, sametka, zip, kožený pásek, copánek, gumička, sutaška. Obrázek č. 29, příloha XI.

3 SHRNU TÍ

Z celé této práce vzešla zásadní zkušenost o podceňování dětí s handicapem. Mohu mluvit pouze o dětech slabozrakých, s kterými jsem pracovala. Troufám si však odhadovat, že k pozitivní diskriminaci dochází v menší či větší míře u všech handicapovaných.

Zásadním rozdílem mezi kartami pro slabozraké, které užívají při výuce dnes a mnou vytvořenými je barevnost. Intenzita barvy děti zaujme a zájem podporuje další chuť k hledání a zkoumání, tedy soustředění se na „čtení“ a stimulaci zraku.

Dětem jsem nahradila linku barevným kontrastem a celistvým vyobrazením tvaru. Intenzitu barev lehce ubírá laminátování do matné fólie. Výběr slov obsahující sykavky ostré a tupé jsem také rozšířila o slova nová, které děti neznají, tak aby se jejich slovní zásoba dále zvětšovala. Rozvoj grafomotoriky jsem podpořila vizuálně kontrastními vodíci linkami a body, kde rytmus říkanky a zajímavá tematika podpoří chuť k cvičení. Poslední oblastí práce jsou hmatové komponenty, které uzavírají edukační celek logopedických karet a pomůcek, neboť nejsou vybírány náhodně, ale jejich funkce spočívá v podpoře a předávání shodné informace. Tak celou práci definuje komplexnost, kterou také hodnotím kladně.

3.1 DISKUZE

Na úplný závěr jsem vedla diskuzi s magistrou Stříbrnou. Byla velice spokojená s výsledkem, hlavně s množstvím a intenzitou barev, která kartám a pomůckám dodávala okamžitou přitažlivost. O kartách mluvila jako o materiálu, který má ambice probouzet zvědavost a chuť k prozkoumání – učení. Na závěr jsem obdržela kontakt ohledně možného tisku logopedických karet. Možnost tisku velice podporovala i moje vedoucí bakalářské práce. Určitě se vynasnažím zhodnotit naši společnou, usilovnou práci. Byla by škoda, aby se karty nedostaly ke všem potřebným dětem, pedagogům, ale i třeba rodičům a speciálním zařízením.

3.2 LIMITY

Práce, jako ucelený soubor úkonů vedoucí k zadanému cíli, na svém konci obsahuje produkt logopedických karet a pomůcek. Zajímavým a přínosným doplněním BP by jistě byl ucelený kvalitativní výzkum, o kterém jsem mluvila, a který jsem nerealizovala.

Z oblasti výzkumu bych ještě zmínila možnost výzkumné sondy, kterou by bylo možné zjistit účelnost vytvořených karet.

Na práci je také možné navázat v širším pojetí logopedie, tzn. vytvořit karty pro zbylé hlásky, které děti potřebují procvičit.

ZÁVĚR

Postupně jsem vytvořila 50 logopedických výukových karet k upevnování výslovnosti sykavek ostrých a tupých a 4 pracovní inspirativní listy pro slabozraké děti.

Základních karet je 35. Obsahují slova se zvýrazněnou procvičovanou hláskou. Obsahují také barevně kontrastní obrázek znázorňující první slovo a podporující edukaci pomocí vizualizace.

Dějových karet je 15. Celkem jsem vytvořila pět sad po třech kartách. Barevně kontrastní obrázky s hmatovým komponentem na sebe navazují dějem. Věty pod obrázky obsahují sykavky nezvýrazněné.

Tři grafomotorické listy slouží k uvolnění ruky a rozvíjí grafomotoriku. Vizuální stránka listů je shodná s celkovým charakterem karet základních a dějových, text obsahuje také sykavky k procvičení.

Poslední částí mé práce je pracovní list na rozvoj hmatové citlivosti. Obsahem jsou hmatové komponenty a slova – názvy. Zvolila jsem pro děti nové téma a podpořila slovní zásobu.

Díky prosazení výtvarného citu mezi přísná kritéria, jsem vytvořila nejenom karty podporující výuku sykavek, grafomotoriku a hapticko - taktilní vnímání, ale především karty a pomůcky obohacující svět, život, myšlení a fantazii slabozrakých. Věřím, že jsem tak přispěla k zvýšení kvality jejich života.

RESUMÉ

Gradually, I created 50 logopaedic learning cards to strengthen the pronunciation of sharp and blunt sibilants and 4 work-inspiring sheets for purblind children. Basic cards are 35. They contain words with a highlighted practiced sound. They also contain a color-contrasting picture symbolizing the first word and supporting education through visualization. There are 15 action cards. Color-contrasting pictures with a tactile component follow one after another. Sentences below pictures contain sibilants which are not highlighted. Three graphomotorical sheets are used to release the hand and develop graphomotorics. The visual aspect of the sheets is identical to the overall character of the basic and action cards, the text also contains sibilants to practice. The last part of my labor is a worksheet to develop tactile sensitivity. The contents are tactile components and words - titles. I chose a new topic for the children and supported the vocabulary. Thanks to enforcement of the artistic feeling among the strict criteria, I created not only cards supporting the teaching of sibilants, graphomotorics and haptic - tactile perception, but above all cards and aids enriching the world, life, thinking and imagination of the purblind children. I believe I have contributed to improving their quality of life.

SEZNAM LITERATURY

- EGER, L. – EGEROVÁ, D. *Základy metodologie výzkumu*. 2. vyd. Plzeň: ZČU Plzeň, 2017. 184 s. ISBN 978-80-261-0735-4.
- FINKOVÁ, D. – LUDVÍKOVÁ, L. – RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. 2007. 158 s. ISBN 978-80-244-1857-5.
- FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko – taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vydání. Olomouc: UP v Olomouci, 2011. 120 s. ISBN 978-80-244-2742-3.
- KEBLOVÁ, Alena. *Hmat u zrakově postižených: metodický materiál škol pro zrakově postižené*. Praha: Septima, 1999. 40 s. ISBN 80-7216-085-0.
- KEBLOVÁ, Alena. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1. vydání. Praha: Septima, 1996. 100 s. ISBN 80-85801-65-5.
- KEBLOVÁ, Alena. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky*. Praha: Septima, 1995. 26 s. ISBN 80-7216-104-0.
- KEBLOVÁ, Alena. *Zrakově postižené dítě*. 1. vydání. Praha: Septima, 2001. 68 s. ISBN 80-7216-191-1.
- KLIMKOVÁ, Irena. *Co to tady cinká: soubor vět s obrázky k nacvičování a upevňování výslovnosti hlásek C, S, Z a Č, Š, Ž*. Ilustrace Edita Picková. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 72 s. ISBN 978-80-262-0605-7.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005. 100 s. ISBN 80-247-1026-9.
- LIPNICKÁ, Milena. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní: preventivní program, který pomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7.
- MORAVCOVÁ, Dagmar. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. 203 s. ISBN 80-7254-476-4.
- NEUBAER, Karel. *Logopedie: učební text pro bakalářské studium speciální pedagogiky*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 107 s. ISBN 978-80-7041-093-6.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Počet

stran	Obrázků	tabulek	pramenů	příloh
28	31	8	12	19

PŘÍLOHY

Obrázek č. 1: První přinesené skici

Obrázek č. 2: Jeden motiv - ovce několika stylů

Obrázek č. 3: Sada styl 1

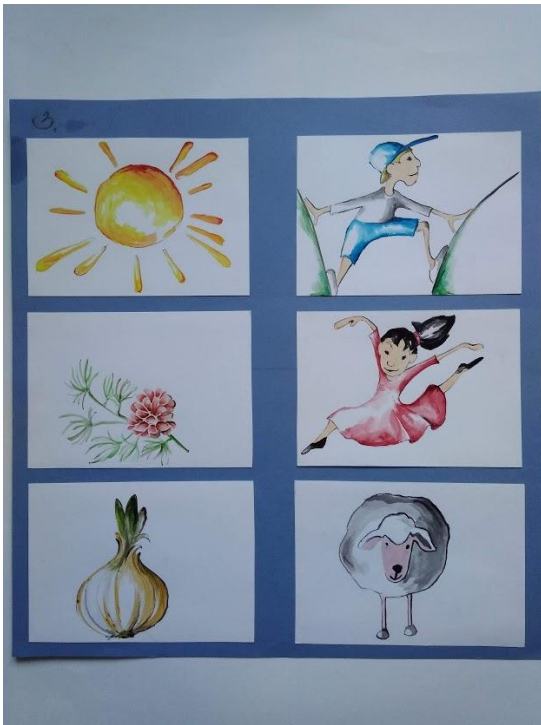
Obrázek č. 4: Sada styl 1K

Obrázek č. 5: Sada styl 2

Obrázek č. 6: Sada styl 2K

Obrázek č. 7: Sada styl 3

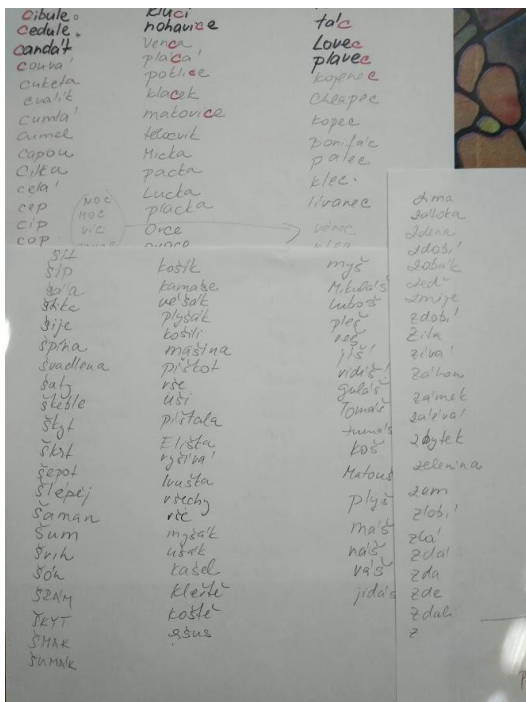
Obrázek č. 8: Sada styl 4

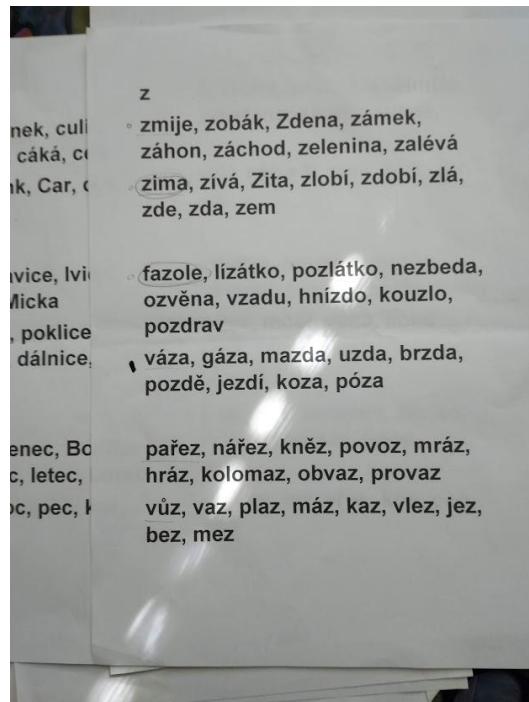
Obrázek č. 9: Tupování

Obrázek č. 10: Sada styl 5 - anilínové barvy

Obrázek č. 11: Slova

Obrázek č. 12: Předtisk vzoru písma Ariel

Obrázek č. 13: Základní logopedické karty - c

Obrázek č. 14: Základní logopedické karty – s

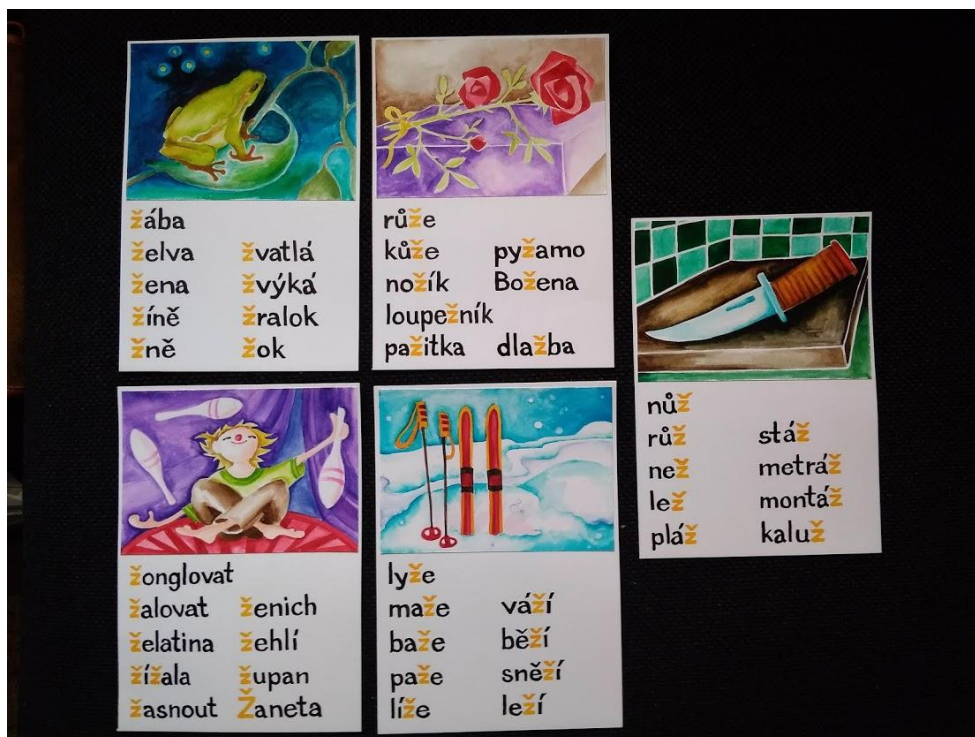
Obrázek č. 15: základní logopedické karty - z

Obrázek č. 16: Základní logopedické karty – č

Obrázek č. 17: Základní logopedické karty - š

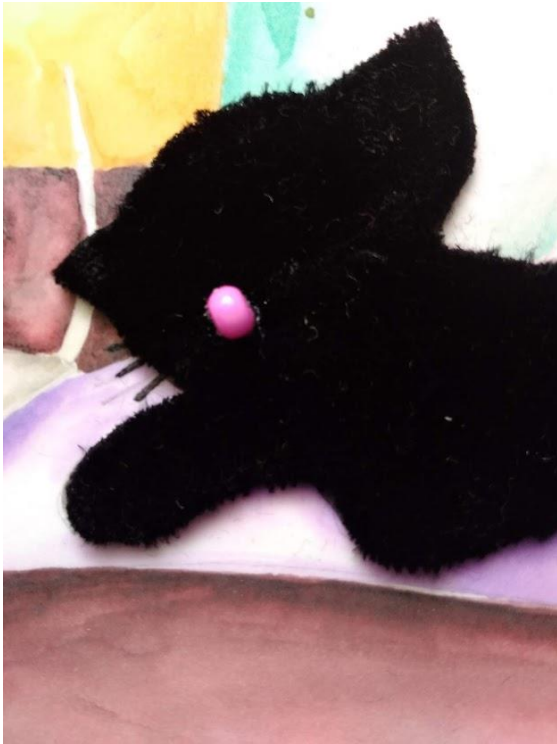
Obrázek č. 18: Základní logopedické karty – ž

Obrázek č. 19: laminátování karet

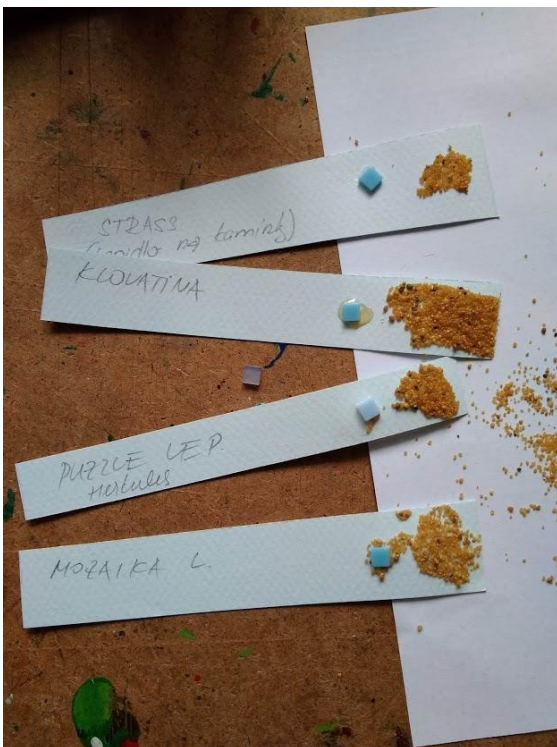
Obrázek č. 20: dějové karty - šála, boty

Obrázek č. 21: Detail kočky

Obrázek č. 22: Dějové karty - kočka, cesta

Obrázek č. 23: Pokus s lepidly

Obrázek č. 24: výroba kamenné cesty

Obrázek č. 25: Výroba vázy

Obrázek č. 26: Barvení vázy, podklad

Obrázek č. 27: Výroba dějových karet - váza

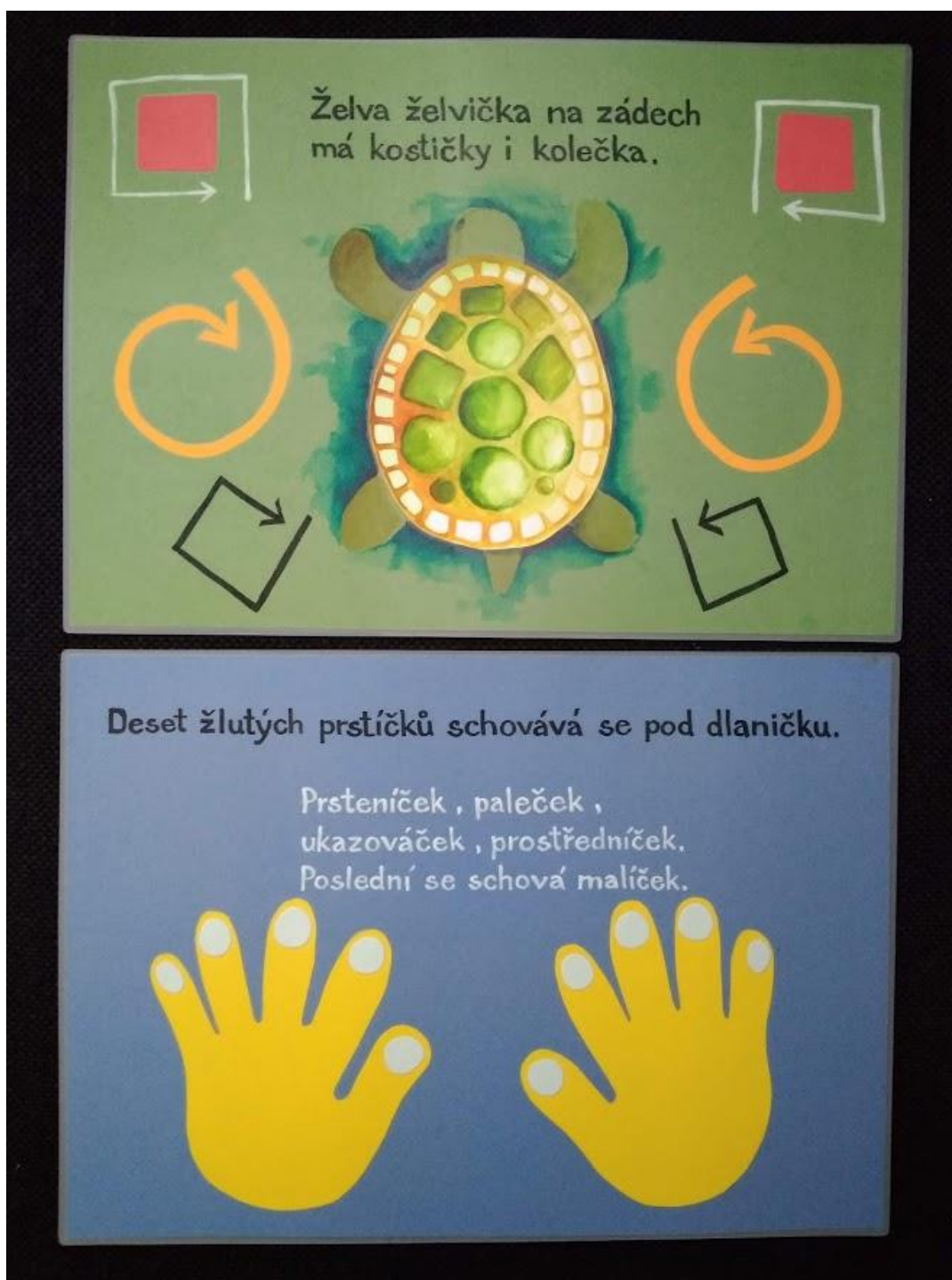
Obrázek č. 28: dějové karty – váza

Obrázek č. 29: Pracovní list - hmatová citlivost

Obrázek č. 30: Rozvoj grafomotoriky

Obrázek č. 31: Rozvoj grafomotoriky

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A	X					
Žák B						X
Žák C						X
Žák D						X
Žák E					X	
Učitelka			o			X
Asistent					X	o
CELKEM	1				2	4

Tabulka č. 1 : Odpovědi dětí ze **speciální třídy** – 5 dětí

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A1				X		
Žák B1		X				
Žák C1						X
Žák D1			X			
Žák E1					X	
Žák F1	X					
Žák G1						X
Žák H1						X
Žák I1				X		
Žák J1					X	
Žák K1						X
Žák L1	X					
Asistent 1					X	
Učitel 1	X		o			
CELKEM	3	1	1	2	3	4

Tabulka č. 2: Odpovědi dětí z **první třídy** – 12 dětí

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A2				X		
Žák B2						X
Žák C2						X
Žák D2	X					
Žák E2						X
Žák F2						X
Žák G2		X				
Žák H2						X
Žák I2		X				
Asistent 2						X
Asistent 2a						X
Učitel 2					X	
CELKEM	1	2		1	1	7

Tabulka č. 3: Odpovědi dětí z **druhé třídy** – 9 dětí

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A3			X			
Žák B3	X					
Žák C3						X
Žák D3					X	
Žák E3						X
Žák F3				X		
Žák G3						X
Žák H3						X
Žák I3	X					
Žák J3	X					
Žák K3						X
Asistent 3	X					
Asistent 3a						X
Učitel			X			
CELKEM	4		2	1	1	6

Tabulka č. 4: Odpovědi dětí ze **třetí třídy** – 11 dětí

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A4						X
Žák B4	X					
Žák C4						X
Žák D4						X
Žák E4						X
Žák F4						X
Žák G4	X					
Žák H4	X					
Žák I4	X					
Žák J4						X
Žák K4						X
Žák L4			X			
Asistent 4				X		
Asistent 4a					X	
Učitel 4					X	
CELKEM	4		1	1	2	7

Tabulka č. 5: Odpovědi dětí ze **čtvrté třídy** – 12 dětí

	Obrázek 1	Obrázek 1k	Obrázek 2	Obrázek 2k	Obrázek 3	Obrázek 4
Žák A5					X	
Žák B5						X
Žák C5						X
Žák D5						X
Žák E5						X
Žák F5					X	
Žák G5					X	
Žák H5					X	
Žák I5					X	
Žák J5					X	
Žák K5			X			
Asistent 5	X					
Asistent 5a		X				o
Učitel 5				X		
CELKEM	1	1	1	1	6	4

Tabulka č. 6: Odpovědi dětí z **páté třídy** - 11 dětí

	Simulační brýle – oční vada	Hodnoty ztráty - jsou-li uvedeny	Rozeznané
1	Trubicové vidění		5 vše, 4 (jen ovce)
2	Pravostranná hemianopsie	Ztráta poloviny zorného pole	5 vše, 4(ovce, slunce)
3	Levostranná hemianopsie	Ztráta poloviny zorného pole	5 vše, 4 (ovce, bruslařka, ovce)
4	Snížená zraková ostrost	6/18 – 0,33	5 vše
5	Snížená zraková ostrost	3/60–1/60	5 vše
6	Snížená zraková ostrost	Méně než 1/60 – 0,02	5 vše
7	Snížená zraková ostrost		5vše, 4 (ovce, slunce)
8	Degenerativní změny na sítnici	Retinální degenerace, skvrny	5vše, 4(slunce)
9	Ztráta binokulárního vidění	OP – projekce stěna OL – 6/18	5 vše, 4 (ovce, slunce)
10	Pokles centrální zrakové ostrosti na úroveň světlocitu se ztrátou projekcí		
11	SZO + šedý zákal	(0,35)	5 vše (bez ovce) 4 (ovce)

Tabulka č. 8: Simulační brýle, porovnání vítězného obrázku 4 a anilínového obrázku 5.